

Az őserdőkről

Habár elmúltak azok az idők, amikor még őserdők borították szelvényben földrészüket, mindamellett azok mégsem tűntek el egészen.

Az erdészeti kezelés alatt álló erdőkben a multban, de a legújabb időkben is végbement nagyarányú rovarpusztítások (hernyórágás) felszínre hozták egyebek közt azt a kérdést, hogy miért nem fordultak elő hasonló, vagy legalább is nagyobb mérvű pusztítások az őserdőkben.

Az alábbiakban egyet s más magam is közlök az őserdőkre vonatkozólag a bennök szerzett tapasztalataimból és megfigyeléseimből, kiváltképe az Erd. Lapok azon t. olvasói számára, akik sem leírásból, vagy ismertetésekből, sem a valóságban való szemléletből nem ismerik az őserdőket.

Az őserdő fogalmát akként szokás meghatározni, hogy őserdőnek tekintendő az olyan erdő, melyben még „fejsze nem járt”. Másszóval őserdő az emberi kéztől érintetlen erdő. Néhány fa kiöntése — önként értetődik — itt tekintetbe nem jön, mert ez nem változtat az erdő őállapotán, ősi jellegén.

Tudvalevő, hogy földrészünk kultúrállamaiban a hajdankori őserdők évszázadok folyamán erdészeti művelés és kezelés alatt álló, „művelt”, „kezelt” vagy „kultúrerdőkké” alakították át.

Tény, hogy az őserdők letűnésével egy és más kiveszett erdeinkből. Az őserdő dús aljnövényzete, cserje, bokor, fű és virág bősége kezelt erdeink egy részében a tarvágásos szálerdőben nem lelhető fel többé. A tarvágásos erdő sűrűn egymásmellé sorakozó fatörzsei főként a lombdús árnyas fanemeknél lehetlenné teszik a talajnövényzet tenyészetét (csak a vágások felburjánzó növényzete pótolja némileg ezeket).

A még itt-ott megmaradt őserdőtöredékeket, őserdőszerű maradványokat — mint ez köztudomású — a természetvédelmi mozgalom védelmébe vette. A mult idők e tanujeleit törekszenek mindenfelé fenntartani az utókor számára.

Nemcsak a teljesen érintetlen őserdőrészek jelöltettek ki e célra, hanem több olyan őserdőszerű maradvány is fenntartott őserdőnek nyilvánított, amely a multban többé-kevésbé már meg lett bolygatva. Az ilyen megbolygatott őserdőszerű erdőré-

szek a további használatból való elvonatás által idővel az őserdőkre emlékeztető képet fognak nyújtani. Az őseredetiség, a hamisítatlan őstermészet a multban nagyobb fokban használt eme maradványokban teljesen aligha áll vissza, úgy hogy ezek a teljesen érintetlen őserdőktől némileg eltérő látványt fognak nyújtani.

A megszállt Felvidéken a természetvédelmi mozgalom szintűgy oltalmába vette a még meglevő őserdőmaradványokat, A Magas-Tátrában nagyterjedelmű őserdő (hg. Hohenlohe birtoka) van ilyen célra kijelölve és fenntartva. Ezenkívül még több kisebb kiterjedésű őserdő is kivétetett a gazdasági kezelés alól.

Ezek egyikét magamnak is alkalmam volt megtekinteni.

A besztercebányai erdőigazgatóság „Dobrócs”-i erdőgondnokságában. a Garam-folyó egyik mellékága környékén áll ez a néhány száz holdra terjedő fenntartott őserdő, mintegy 1000 méter átlagos t. sz. f. magasságban, az Osztrovszky vepor hegy közvetlen közelében húzódó hegyvonulatokon.

Nézetem szerint ez az őserdő nem érintetlen. Nagyobbfokú használat ugyan aligha volt benne, ellenben joggal feltehető, hogy szálsankénti vagy csoportos használat huzamosabb időn át folyt benne a régibb időkben.

E feltevésre az alábbiak indítottak:

Az érintetlen őserdőkben igen gyakoriak az ú. n. lábakon álló fák, melyek a talaj felett többé-kevésbé magasan — egészen mintegy másfél méternyire kiemelkedő gyökereikkel a forró földön léggökökkel bíró fáinak benyomását teszik. Gyakori ugyanis az őserdőkben, ahol a kidőlt, korhadozó, mohlepte fatörzsek szanaszét hevernek, hogy az azokra lehullott mag a fatörzset ellepő mohában kikel, kicsírázik. Az apró csemete egyideig a mohakészítette televényföldből veszi fel táplálékát. Idővel azonban, növekedése folyamán, a csemete gyökereit a fatörzs felületén leereszti a talajig és pedig a heverő törzs mindkét oldalán. Bizonyos idő elteltével a kidőlt fa, melyen a fiatal fácska fejlődik, teljesen elporladva összeesik. A rajta nőtt fa gyökerei között és alatt ilyképen a kidőlt fa kerületének megfelelő nagyságú üreg támad s csupán e felett kezdődik a törzs.*

* Ezeket Fekete—Mágócsi Erd. növénytana is felemlíti.

Az őserdőkben éppen olyan gyakori az ilyen látvány, mint amilyen gyakoriak a kidőlt fatörzsek, sőt még gyakoribb, mivel egy-egy heverő fatörzsen esetleg több fácska is növekedhet.

Az érintetlen őserdőnek egyéb jellegzetes sajátosságai mellett ezek a lábakon álló magas gyökérzetű fák adják meg sajátos képét, melyekről az őserdő elég könnyedén felismerhető.

A fent említett őserdő részben az ilyen fák viszonylag igen ritkák, legalább is az általam megtekintett részletekben.

Értesülésem szerint azon a vidéken a korábbi időken nagyarányú zsindelezés folyt; eszerint valószínű az a feltevés, hogy ebben a rezervált őserdőben is a vastagabb méretű fenyő-fatörzseket ilyen célra termelték ki, mielőtt azok kivénülve korhadásnak indultak volna. Valószínűen ez oknál fogva láthatók csak elvétve a jellegzetes magas gyökérzetű fák ebben a fenntartott őserdőben.

Ez a régebbi kolygatás egyébiránt az őserdő ősi jellegén őszállapotán nem sokat változtathatott. A különféle korú fák az apró csemetétől fel a több százéves odvas faóriásig épúgy megvannak benne, mint az érintetlen őserdőben.

Az őserdő szélein széldöntött, letört fatörzsek hevernek szanaszét. A valamikor összefüggő őserdő a tarvágásokkal megszakítatván folytonosságában, a szélvihar által a szélső fák ugyancsak megritkítottak. Kiváltképpen a vénülő, korhadásos törzsek törettek le derékban; de gyökerestül is nem egy törzs dőlt ki. Az általam megtekintett részben túlnyomó a jegenyefenyő, utána a bükk következik. A lucfenyő nagyobbára csoportonként fordul benne elő. Ez a fényigényes fafaj főleg azokon a téresebb foltokon volt képes tenyészni, ahol több koros fa kidőlése folytán szabad világossághoz jutottak a csemeték. Ahol az őserdőben nagyobb hézag nem támad, ott ebben a tengerszínfeletti magasságban leginkább az árnytűrő bükk s jegenye telepszik meg s fejlődik erőteljesen.

Hegyi juhar, magas kőris s hegyi szil teszi még változatosabbá ennek az ősidőkből fennmaradt őserdőnek belsejét.

A szabadabb állásban nőtt koros fák csupán kisebb magasságig ágmentesek, vagy egészen végig ágasak, ahol azonnal közelebb állnak egymáshoz (több korosabb fa jobb zárlatban), ott a fatörzs nagyrészben, jókora magasságig ágtalan, mind-

Amellett a tarvágásos szálerdőben nevelt fák ágatlan, kis koronájú törzsei az őserdőn alig, vagy egyáltalán nem láthatók.

A hajadonkori őserdőkre gondolva s arra, hogy minő képük lehetett annak idején az Alföldtől fel a magas hegységekbe felnyúló őserdőknek, felmerül az a kérdés, vajjon voltak-e egyetlen őserdők nagyobb térségeken, és minők voltak azok?

A német szakirodalom, továbbá a természettudományi, turisztikai és ismeretterjesztő közlemények meglehetősen behatóan tárgyalják az őserdőket ebből a szempontból is. Magamnak eddig nem állt módomban ezeket áttanulmányozni, csupán néhány akadt elém, amelyek alapján az alábbi néhány sorban törekszem e kérdésre kitérni.

Dr. Rubner¹ szerint az őserdőn egyetlen állományok háromféle okból keletkezhetnek, és pedig:

1. szélsőséges termőhelyi viszonyoknál fogva, amikor a talaj neme csupán egy fafaj uralmát teszi lehetővé;

2. szélsőséges éghajlati viszonyok mellett, ahol az éghajlat kedvezőtlen volta a többi fafajt kizárja; és végül

3. valamely fafaj sajátos biológiai tulajdonsága által, amely a neki legmegfelelőbb termőhelyi optimumban minden más fafajt kizár.

Hogy ezek figyelembevételével a korábbi egész Magyarországon minő összetételűek lehettek az őserdők? Ezt a képet nagyjából a következőképpen vélném megalkotni, vagy visszaállítani, csupán egészen vázlatosan a főfajokra nézve.

Őserdeink zöme valószínűen elegyes volt és pedig úgy a síkságiak, mint a dombvidéken és hegységekben. A dr. Rubner által felállított első oknál fogva (*szélsőséges termőhelyi viszonyok*) létezhetek tiszta, vagy csaknem tiszta, kevéssé elegyült őstölgyesek a folyamok árterein, úgyszintén helyenként a lapályokon.

Szélsőséges éghajlati viszonyok tették lehetővé és teszik lehetővé a jelenben is az őállapotban meghagyott havasalji véderdőkben a magashegységi tiszta vagy közel tiszta őslucosok fennállását.

Az ősbükkösök egyetlen, vagy legalább is kevéssé elegyült

* Die Pflanzengeographischen Grundlagen des Waldbaues Neudamm 1924.

mivolta viszont a *harmadik okra* vezethető vissza: *e fafaj árny-tűrő és könnyen felújuló sajátosságára*, mely mellett egyéb fafajok nagy részben, vagy egészben háttérbe szoríttatnak.

A valószínűség az, hogy *a szó szoros értelmében vett elegyetlen őserdőrészek* összefüggően túlságosan nagy területekre nem terjedtek ki. Ha azonban eltekintünk a szigorúan vett „tisztá” állomány fogalmától, úgy valószínű, hogy voltak terjedelmesebb olyan őserdeink, amelyekben egy fafaj volt az uralkodó, míg a többi fafaj jelentéktelen mennyiségben fordult elő elvétve.

Összetételre nézve minden bizonnyal az őserdők is változatos képet nyújthattak hazánk egész területén. Az átalakított, erdészeti kezelés alatt álló erdőkben ez a kép módosult a számos, különféle erdőalak-változattal.

KOVÁCSIK DEZSŐ.

A talaj es a rajta növő növényzet közötti kapcsolatról

Írta: Vági István

(Befejező közlemény.)

Az agyagos talajok igen sokszor szárazabb éghajlat alatt nagyobb mennyiségű meszet tartalmaznak, de humidabb éghajlat alatt a felső talajrétegekből a CaCO_3 ugyan ki van mosva, azonban kisebb vagy nagyobb mélységben a CaCO_3 tartalmú rétegek jelentkeznek, úgy hogy ezeket a növényzet a gyökérzetével elérheti. Éppen azért a mésztartalmú agyagtalajokon a meszet követelő növényzet nagyon elterjedt. *Novacky, Linstow* szerint a meszes, agyagos talajokon leggyakrabban az *Althaea hirsuta*, a *Corydalis cava*, a *Juncus glaucus*, azután különösen a *Tussilago farfara* igen gyakori. Ez utóbbi a meszes, agyagos talajok valóságos indikátor növénye. A mészmentes, agyagos talajokon a *Bromus giganteus*, a *Galium aparine* és a *Sonchus arvensis* nagyon gyakori. Nedves agyagtalajon a *Pulmonaria tuberosa*, a *Juncus conglomeratus*, *Juncus glaucus*, *Juncus Leersii*, *Heleocharis palustris* igen gyakori. A Nagy-Alföldön, az agyagtalajon *Györffy* szerint az *Aloina stellata* nevű mohnövény nagyon jellegzetes. Egyes